

FACTORI DE CONSERVARE A IDENTITĂȚII ETNICE ROMÂNEȘTI ÎN JUDEȚELE COVASNA ȘI HARGHITA

Maria Ciobanu Băcanu

Sfârșitul de secol și mileniu pe care îl parcurgem a pus și pune mai acut decât oricând problema etniilor și a relațiilor interetnice, nu atât din perspectiva teoretică ci, mai ales, practică, politică, ce vizează conservarea sau pierderea identității etnice, cu ample consecințe pe plan social, istoric și geo-strategic. Grupurile etnice, fie ele majoritare sau minoritare, își afirmă identitatea sau personalitatea distinctivă mai ales în conviețuirea în comunități mixte. Dar afirmarea identității etnice sau a specificului etnic se pare că nu e un proces natural, firesc, interuman, dacă avem în vedere exodurile umane ce se produc când un grup etnic "cucerește" un teritoriu multiethnic. Sârbii exilați cu bocceaua în spate din zilele noastre sau românii refugiați din Ardeal în timpul Diktatului de la Viena, în perioada 1940-1944 - să luăm numai două exemple la îndemâna tuturor - reflectă că menținerea sau pierderea identității etnice este o chestiune de a fi sau a nu fi în istorie.

Dar, ce este identitatea etnică, la care indivizii sau grupurile umane țin cu prețul vieții? Care este deosebirea dintre identitatea etnică și identitatea națională?

Identitatea etnică este rezultatul identificării etnice ca proces istoric, sistem deschis ce sugerează interacțiunea permanentă dintre individ și grupul etnic, pe de o parte, și dintre grupul etnic și comunitatea largă, pe de altă parte. Este un proces psihosocial în cadrul căruia, prin contactul permanent cu grupurile externe, individul conservă trăsăturile esențiale grupului său etnic și se definește prin ele. Identitatea individuală, ca și cea de grup sau comunitară, este o sinteză sui-generis a imaginii de sine și a imaginii celuilalt despre acel "sine". Este o chestiune migăloasă și complexă a istoriei grupului în general și a istoriei de viață individuală, în special.

Identificarea individului cu un grup etnic semnifică însușirea, interiorizarea de valori, cutume, așteptări sau norme sociale specifice acestui grup în propriul comportament și în conștiința de sine; în procesul de identificare etnică individul se modelează după ofertele valorice, normative, ale grupului etnic în care se naște și se dezvoltă, își structurează reacțiile corespunzător cu interesele și standardele acestuia. În acest caz, grupul etnic devine grup de referință, grup la care se raportează pentru a-și defini credințele, atitudinile și valorile în baza cărora gândește și acționează în societate.

Prin identificarea etnică se formează și conștiința apartenenței la un grup etnic, sentimentul identității etnice - forme superioare de trăire a identității. Investigațiile concrete privind relațiile interetnice au relevat ideea că *sentimentul identității etnice* ca grup distinct cu o tradiție culturală comună, cu limbă și tradiție proprie, cu obiceiuri specifice, este cea mai puternică trăsătură a grupului etnic, care-i conferă tărie și coeziune.

Pornind de la premisa potrivit căreia etnia sau etnicitatea are o formă de expresie culturală, grupul etnic este, totodată, și un grup cultural, după cum identitatea sa etnică implică și o identitate culturală în sensul că definirea și aprecierea lui se realizează funcție de valorile și standardele la care aderă și pe care își întemeiază comportamentul în societate.

Identitatea culturală semnifică structura de valori și de modele culturale ce disting o etnie de alta din comunitatea umană mixtă. Corelată cu identitatea etnică și culturală este identitatea națională.

Identitatea națională are în centrul său națiunea și sentimentul național constituite pe matricea de valori și modele culturale formate de-a lungul istoriei. Teoreticienii problemei disting între identitatea națională bazată pe principiul etnicității și identitatea națională bazată pe principiul cetățeniei, ultima vizând acele trăsături umane comune tuturor cetățenilor dintr-un stat-națiune. Prin identitatea națională membrii unei societăți se unesc spre realizarea unor scopuri comune de pace, înțelegere, realizarea unei bunăstări generale. Ea pune în prim plan interesul național, scara de valori care consolidează viața în comun și buna prezentare a comunității naționale între granițe și peste granițe.

Dacă, legat de identitatea națională majoritarii trăiesc puternic sentimentul național, atunci minoritarii exprimă, cel puțin loialitate față de normele și legile instituite în stat și societate.

Conservarea identității individului înseamnă capacitatea eului de a rămâne el-însuși psihic, moral, intelectual, cultural - în fața schimbărilor complexe din conștiința internă sau externă. Identitatea nu o concepem ca o imagine fixă, statică, despre individ sau grup. Identitatea este ea însăși un proces, un proces evolutiv. Dar, în întreagă această evoluție a individului sau grupului, rămân niște repere fundamentale după care individul sau grupul pot fi recunoscuți, apreciați sau caracterizați. În virtutea lor - a acestor repere- comportamentul individului sau grupului poate fi previzibil sau anticipat.

Pierderea identității trece prin fenomenul de *criză de identitate*. În consecință, pierderea identității etnice se manifestă - ca fază intermediară - prin criza de identitate etnică, în sensul că individul, de pildă, se declară român dar nu mai știe limba română și nu mai cunoaște decât rudele apropiate române. În rest, întreaga viață de familie, de comunitate, se desfășoară în limba maghiară, sub semnul culturii maghiare. În școală învață limba maghiară. Religia este ultimul bastion al românității. Chiar cei care nu mai știu să vorbească românește merg la biserică ortodoxă, ascultă slujba în limba română și respectă ritualurile strămoșești.

Consecința crizei de identitate este alienarea, adică ruperea sau desprinderea de propria identitate etnică ce nu este ușoară și fără traume, uneori chinuri sau chiar suferințe. Pierderea identității etnice poate duce la șocul cultural ca stare de neadecvare a comportamentului individual la schimbările de mediu.

Problemele identității etnice se formulează simplu prin trei întrebări: *Cine sunt? Cui aparțin sau de unde vin? Și încotro merg?* Răspunsurile la aceste întrebări descifrează personalitatea etnică a oricărui individ sau grup etnic.

Identificarea etnică este un proces individual complex care suferă modificări, influențe, într-o societate extrem de dinamică sau în perioade de profunde răsturnări sociale, politice sau economice, ca și cea pe care o trăim. Este un act de conștiință, de simțire și trăire. De pildă, asumarea identității etnice române sau abandonarea ei din rațiuni personale, de ordin social, psihic, moral, este o chestiune de opțiune, este un drept sau o libertate a individului. Ea devine o problemă dacă are loc în condiții de stress, de presiuni morale, sociale, psihice. Legat de acest fenomen, al identificării etnice, subiecții cercetării români au vorbit despre un climat și o atmosferă propice maghiarizării populației române, secuiești și de țigani în ambele județe: Covasna și Harghita, mai ales în localitățile cu pondere majoritară maghiară.

Studiul prin metode calitative al fenomenului etnic românesc în județele Covasna și Harghita realizat în 1994 și 1995 ne-a dus la concluzia că la menținerea sau pierderea identității etnice românești concurează un complex de factori : obiectivi și subiectivi, interni și externi, istorici, sociali, economici și culturali, instituționali și organizaționali. Inventarierea și clasificarea lor ar constitui un prim pas în elaborarea unei strategii coerente pe termen

scurt, mediu și lung, privind starea actuală și evoluția viitoare a românității în aceste două județe în care românii aveau statut de minoritari.

Printre factorii obiectivi putem enumera în primul rând prezența masivă a maghiarilor în aceste două județe și extrem de meticuloasa lor organizare etnică și socioculturală. Ca factori subiectivi trebuie avute în vedere *organizațiile politice maghiare cu caracter etnic răspândite în toate localitățile* cu o puternică forță propagandistică și de îndoctrinare, *ponderea majoritară maghiară în consiliile locale* și capacitatea lor de decizie în toate problemele administrative locale ca și formarea și dezvoltarea unei intelectualități maghiare a cărui menire afirmată este de susținere și promovare a identității etnice maghiare prin toate mijloacele, inclusiv falsul și denigrarea istoriei românilor.

Comparativ cu maghiarii, românii, cu o pondere de 23-25 % în Covasna și 13-15 % în Harghita, se caracterizează printr-o relativ slabă organizare locală pe criterii etnice. O slabă reprezentare în consiliile locale cu numai un număr care este proporțional cu populația, dar mai ales *ca mod de a pune problemele specifice românilor*, ca și de apărare a intereselor românilor. *Lipsa unei intelectualități puternice românești în localitățile cu preponderență maghiară* este unul dintre cei mai puternici factori de pierdere a terenului în competiția pentru păstrarea românității, la care se adaugă căsătoriile mixte dintre români și maghiari.

Ca factori interni, din investigațiile realizate, rezultă slaba implicare a organelor centrale ale puterii în apărarea și conservarea specificului etnic românesc în această zonă în contracararea acțiunilor de maghiarizare a românilor, de falsificare a istoriei prin propagandă antiromânească.

Fiind așezați la răscruce de drumuri, între Occident și Orient în jocul de interese al marilor puteri, românii au fost adesea defavorizați. Deși în atitudinea față de naționalități statul român a adoptat o politică democratică de largă afirmare a identității lor etnice în afara granițelor și datorită propagandei și lobby-ului maghiar antiromânesc, imaginea României este adesea nefavorabilă. În afară de acestea trebuie luat în considerare masivul suport material, organizațional, ideatic, și propagandistic al Ungariei acordat U.D.M.R.-ului și mai ales infuzia fantasmei imperiului ungar sau a Ungariei mari în sistemul educațional și cultural al maghiarilor din Transilvania.

Pentru conservarea și dezvoltarea identității etnice a românilor din județele Covasna și Harghita se impune un complex integrat, de măsuri de natură economică, socială și politică, culturală, religioasă, coordonat de la centru, prin sistemul organelor și instituțiilor statului și cu o multiplă și competentă participare științifică și culturală locală și zonală.

Planurilor de ofensivă ale maghiarilor din 1918 mai mult sau mai puțin adaptate în 1949 sau în 1989 trebuie să li să răspundă cu o *puternică și competitivă contraofensivă* cu argumente științifice temeinice de către organele puterii centrale și institutele de cercetare. Trebuie să se difuzeze în toate mediile școlare, culturale, lucrări științifice privind Istoria Transilvaniei, specificul românesc, starea românilor și românității în zona Harghita-Covasna de la 1918 și până în prezent, evoluția fenomenului maghiarizării în localitățile cu preponderență maghiară, presiunile de ordin social, psihic, moral exercitate asupra românilor cu statut de minoritari în propria țară.

Dezvoltarea economică a zonei, creșterea volumului investițiilor prin crearea unor noi obiective industriale, edilitare, tehnice, ar constitui o primă cale de scoatere din inerție și dezvoltare a populației românești ce speră în schimbarea actualei stări de lucruri și în creșterea bunăstării materiale. În plus, bunăstarea economică ar reduce și tăișul problemelor etnice. Revigorarea industrială ar avea consecințe pozitive pe plan social, ar soluționa problema șomajului, ar atrage oameni și din alte zone, ar schimba centrul de greutate de pe pro-

bleme etnice pe cele social umane generale. Mai mult, se deschide câmp larg inițiativei în afaceri, inclusiv celui social cultural.

Preluând și valorificând practic ideea președintelui țării, Ion Iliescu, de reconciliere istorică între România și Ungaria, așa cum a arătat un subiect al cercetării noastre, "românii și maghiarii din Transilvania trebuie să constituie liantul dintre România și Ungaria, iar dacă economia se va pune pe picioare, prăvălia îi va atrage pe toți". Reconcilierea nu poate avea loc însă prin enclavarea și separarea în interiorul țării a maghiarilor, ci, dimpotrivă, prin deschiderea largă spre comunitatea românească. Lupta maghiarilor pentru instituțiile școlare și culturale proprii, școli, grădinițe, universități complet separate de români este nu numai în detrimentul lor, pentru că îi sărăcește de contactul cu o altă cultură, cultura română, pe cât de veche pe atât de bogată, dar jignește și demnitatea românilor, față de care se adoptă atitudinea de apartheid. Separarea sau segregarea este știut - induce implicit complexul de inferioritate la cei respinși, starea de disconfort și inechitate respinsă de istorie.

Având în vedere aceste stări de lucruri, am apreciat că *modelul cultural interetnic din Covasna și Harghita este cel piramidal*, cu vârful format din structuri de conducere politice, etnice, administrative maghiare bătute de aspirații și acte separatiste, cu repercusiuni nefaste asupra climatului de viață a românilor aflați în permanentă presiune de a fi maghiarizați.

Perioada de tranziție din țara noastră a operat schimbări fundamentale în starea de spirit și în relațiile dintre români și maghiari mai ales în județele cu pondere maghiară majoritară. Acțiunile antiromânești din 1989-1990 au tensionat într-atât atmosfera dintre români și maghiari că au produs un exod masiv al populației române din județele Covasna și Harghita. Au plecat în primul rând intelectuali, cadre didactice, medici, ingineri, cadre tehnice.

Exodul intelectualității române a avantajat implicit majoritatea maghiară și a frustrat explicit minoritatea română într-o măsură considerabilă lipsind-o de vârfurile culturale care-i dădeau conștiința de sine. Dacă la această situație adăugăm lipsa de școli în limba română în zeci de localități în Covasna și Harghita, problema menținerii românității în aceste județe devine destul de dificilă. În vederea promovării românilor cu statut de minoritari și a păstrării identității etnice românești în Covasna și Harghita, cercetarea sociologică relevă următorii factori:

- Întărirea instituțiilor de cultură, învățământ și cercetare din zonă ca și a instituțiilor statului de drept;

- Creșterea rolului școlii și bisericii în formarea unui climat armonios interetnic, a unei morale bazate pe respect reciproc, înțelegere și demnitate;

- Lărgirea audienței românilor la mass-media locală în scopul formării conștiinței etnice românești la tânăra generație aflată sub influența puternică a culturii maghiare prin înființarea unor posturi TV locale în limba română;

- Răspândirea cărții românești la sate și orașe pentru ca apartenența etnică să dobândească un amplu conținut cultural;

- Conservarea elementului românesc din cultura populară și îmbogățirea lui cu aspecte din alte zone românești din țară - dans, cântec, port;

- Revigorarea vieții științifice românești pe problemele românilor și a românității;

- Impunerea și utilizarea limbii române de către români în relațiile dintre ei, formale și informale, ca și cu maghiarii;

- Întărirea ponderii și a calității umane și profesionale a organelor de stat și de ordine românești. Cointeresarea lor materială și crearea de condiții de viață, de școală, normale, care să asigure stabilirea lor în zonă;

-Creșterea potențialului de organizare a românilor minoritari știut fiind că o comunitate mică și neorganizată nu are sorți de dezvoltare și nici de conservare;

-Încurajarea prin măsuri de la centrul țării a formării și dezvoltării unei intelectualități românești atașată idealului național și creării unei atmosfere interetnice armonioase (Ioan Hagiș din Zăbala: "Cu vioara în mână le-am ținut trează conștiința de români");

-Subliniind ideea că românitatea se păstrează prin cultură, școală, biserică, tradiții și obiceiuri, se impune intensificarea acțiunilor culturale păstrate de formații artistice, teatrele românești de mare prestigiu care să vină cu intenția clar formulată de a trezi interesul cultural al românilor din Covasna și Harghita și mai puțin din interese pecuniare;

-Asigurarea în toate școlile cu predare în limbă română a profesorilor români de limba română, istorie și geografie pentru a se evita învățarea greșită a limbii române sau distorsionarea voită a istoriei naționale și a istoriei Transilvaniei;

-Înființarea bibliotecii satești cu carte românească în toate satele cu români și finanțarea bibliotecilor de la bugetele locale;

-Afirmarea deschisă cu argumente științifice a continuității românilor pe aceste meleaguri prin cartea de largă popularizare, radio TV pentru a da ripostă imediată celor ce falsifică istoria poporului român;

-Să se interzică de către Ministerul Învățământului predarea unei istorii paralele. În loc de Istoria României am aflat că se predă Istoria Ungariei, a Transilvaniei;

-Biserica românească să fie ajutată de Guvern pentru a contribui mai mult la menținerea credinței strămoșești, ultimul stâlp de rezistență a românismului după ce limba a fost uitată, numele a fost schimbat și înrudirea cu maghiarii s-a realizat;

-Să facem o biserică militantă, ofensivă în fața valului de secte care invadează țara și atrag pe cei aflați la nevoie;

-Să se insuflă copiilor, tinerilor români nevoia de școală și cultură pentru promovarea și cultivarea românității ca stare valorică și culturală distinctivă a poporului nostru;

-Să se răspundă ferm, deschis și cu demnitate la ofensiva și presiunile politice ale U.D.M.R., începând cu Președenția, Guvernul și Parlamentul României și sfârșind cu ultimul cetățean român;

-Să se supravegheze modul de privatizare al întreprinderilor din Harghita și Covasna. Multe sunt duse la faliment pentru a fi luate apoi gratis de către maghiari. La cele profitabile românii nu sunt acceptați;

-Să se aibă în vedere că multe ligi, fundații, asociații maghiare sunt agenturi ale străinătății și centre de spionaj străine pe teritoriul nostru. În ele se pompează bani mulți și tehnică de calcul modernă dar nu servesc interesele țării;

-Formarea unor colective de cercetare științifică istorică, sociologică specializate pe zona Harghita-Covasna ale căror rezultate să fie publicate în toate limbile;

-Constituirea unui aparat românesc de propagandă să se contracareze acțiunile de falsificare a datelor istorice, demografice;

-Să se investească fonduri în cercetările arheologice din județele Harghita și Covasna care atestă prezența românilor pe aceste locuri. Să se revigoreze activitatea muzeistică;

-Să se facă o mai intensă propagandă despre România în lume.

Aceste idei reieșite din discuțiile cu locuitorii și cadrele de conducere române din satele și orașele cercetate în Covasna și Harghita se pot constitui într-un început de formulare a unui Proiect de Program privind conservarea românității în această zonă.

FACTORS OF PRESERVING OR LOSING OF THE ROMANIAN ETHNIC IDENTITY IN COVASNA AND HARGHITA COUNTIES (Summary)

The ethnic identity is a summun of fundamental attributes which define an individual, a group or a community and distinguish one from the others. It is a sui-generis synthesis, of the self image and of the other, made up along history, by the permanent contact with the external factors. The preserving or the losing of essential features - language, religion, customs, traditions, culture and way of living, consciousness and the feeling of ethnic belonging - all this is a matter of being or not being in history.

The Romanians from Covasna and Harghita find themselves at this critic point, of losing the ethnic identity, if the government, the parliament or the presidential institution, together with the intellectual forces and the administrative ones from the area all over the country dont resort to a complex strategy for a long term, of renewal and promoting the Romanians as a minority ethnic group.